

METROPOLLERDE ÖNEMLİ BİR REALİTE: GÖÇ, ÇOCUK SUÇLULUĞU VE SOSYAL HİZMET ODAĞINDA ÇÖZÜM ÖNERİLERİ¹

AN IMPORTANT REALITY IN METROPOLISES: MIGRATION, JUVENILE DELINQUENCY AND SOLUTIONS OF SOCIAL WORK

M. Burak GÖNÜLTAŞ, Yrd. Doç. Dr.

Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü

Görkem KELEBEK, Arş. Gör.

Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü

Makale Bilgisi / Article Info

Alındı/Received: 16/12/2017

Kabul/Accepted: 26/12/2017

Öz. Yıllar içinde iç göçün metropoller ekseninde artması, göç edenler tarafından belirli sosyal sorunlara yer açmaktadır. Özellikle göç eden çocukların, suça sürüklenmesindeki oranın önemli bir yerde durması çocuğun içerisinde bulunduğu çevreden etkilendiğinin bir göstergesidir. Sosyal uyumsuzluk, toplumsal değişim, olumsuz çevresel faktörler ve sosyal adaletsizlik sorunlarını ele alarak göç ile gelen çocukların karşılaştıkları olumsuzluklar üzerinde durulmuştur. Çalışma kapsamında, en fazla göç alan Antalya, İstanbul, Diyarbakır ve Adana metropollerinde suça sürüklenen çocuklar ile yapılmış araştırmalar ele alınarak, göç ve suç bağlamında bir betimleme yapılmıştır. Bu amaçla bu şehirlerde yapılmış göç ve çocuk suçluluğunu ele alan çalışmaların verileri çeşitli değişkenler bağlamında ele alınmıştır. Çalışma kapsamında ortaya çıkan en önemli veri; göç eden çocukların suça sürüklenme konusunda risk altında olduğu çıkarılmasıdır. Ortaya çıkan bulgular minvalinde ise, sosyal hizmetin bütüncül bakış açısı ile öneriler sunularak, göç sonrası çocukların suça sürüklenme ihtimalini azaltmak, sosyal entegrasyonlarını sağlamak ve var olan hizmet modellerini geliştirmek amacıyla öneriler sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Göç, suçluluk, sosyal hizmet, suça sürüklenen çocuklar, kriminoloji

Abstract. Over the years, the increase of internal migration in the direction of metropolitan areas has given rise to certain social problems by migrants. Especially the rate of migratory children being juvenile delinquency is a important sign that is influenced by the surrounding area of the children. Social dissonance, social change, negative environmental factors and social injustice have been addressed, and the negativities faced by immigrant children have been emphasized. Within the scope of the study, the researches carried out with the children who have been successfully taken in the metropolises of Antalya, Istanbul, Diyarbakır and Adana which have the highest number of immigrants have been taken into consideration and a description has been presented. For this purpose, the data on migration and juvenile delinquency in these cities have been examined in the context of various variables. The most important data emerging from the study is that migrant children are at risk of deviancy and criminality. In the resulting findings, proposals were presented to provide a holistic view of social work, to reduce the likelihood of suicide by children after migration, to provide social integration and to improve existing service models. The most important data emerging from the study are; the high probability of being juvenile delinquency for immigrant children.

Key Words: Migration, Criminality, social work, juvenile delinquency, criminology

¹ Bu çalışma, 29 Mart 2013'te Dicle Üniversitesi tarafından düzenlenen Göç Sempozyumunda sunulan bildirinin genişletilmiş ve güncellenmiş halidir.

GİRİŞ

Son yıllarda önemini arttıran çocuk suçluluğu, sosyal bir sorun olarak sosyal hizmetin odak noktalarından biri olmaktadır. Hem içsel hem de dışsal faktörlere vurgu yapan ekolojik yaklaşım çerçevesinde çocuk suçluluğu değerlendirildiğinde, ailevi faktörler, kültürel faktörler, çevresel koşullar, kaynaklar ve fırsatlar göz önüne alınarak değerlendirme yapılmalıdır ve çocuğun suçlu davranışının ve suça yönelmesinin sebepleri, çocuğun içinde yer aldığı sistem bağlamında ele alınmalıdır. Çocuk, içinde bulunduğu toplumun koşullarından etkilenmektedir. Bu anlamda çocukta önceleri anti-sosyal bir davranış olarak gözlenen birtakım tavır ve hareketlerin, nasıl bir suçlu davranış haline aldığı konusu (Gönültaş, 2016) bu koşullar dahilinde ele alınmalıdır. Suçlu davranışa etki eden pek çok koşul bulunabilir. Bunlardan bir tanesi de göç ve göçün tetiklediği hızlı toplumsal değişimlerdir. Göçün diğer bir takım olumsuzluklarla birleşerek; sosyal, ekonomik, güvenlik vs. gibi çeşitli etkenlerle yaşadığı yeri değiştiren ve hızlı bir toplumsal değişim sürecine tanık olan çocukların sapıcı ve nihayetinde suçlu davranışına doğrudan ya da dolaylı olarak etki etmesi beklenmektedir (Gönültaş ve Hilal, 2012). Alan yazınına göre çocuk suçluluğunun, toplumdaki düzensizlikler, eşitsizlikler, haksızlıklar ve yoksunluklarla önemli ölçüde ilişkili olduğu görülmüştür (Siegel ve Welsh, 2009, s. 115-116; Elibol, 1998).

Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre çocuk suçluluğunda özellikle son beş yılda bir artış olduğu gözlemlenmektedir. Burada artış olan önemli bir oran da hakkında suç işlediği için dava açılan çocuk sayısındaki artıştır². Bu oranlardaki artış, geleceğimiz adına bazı endişelere neden olmakta ve çocuk suçluluğunun önlenmesi ile ilgili çalışmaların önemini ve gerekliliğini bir kez daha ortaya koymaktadır. Bu çalışmada, göçün neden olduğu değişimlerin suçlu davranışını nasıl etkileyebileceğine bakılacak ve ülkemizin çeşitli bölgelerinde yer alan metropollerde (Adana, Antalya, Diyarbakır ve İstanbul) yapılmış göç ve çocuk suçluluğu ile ilgili çalışmalarda bulgular karşılaştırılarak çocuk suçluluğu ve göç özelinde bir takım

² Çocuk suçluluğu oranları ile çocukların konu olduğu dava sayılarındaki yıllara göre değişim için ayrıntılı olarak http://www.adlisicil.adalet.gov.tr/istatistik_2013/ist_tab.htm, linkinden bakabilirsiniz, Erişim Tarihi: 01.03.2016.

değerlendirmeler yapılacaktır. Böylelikle sosyal hizmet odağından bir takım çözüm önerileri sunulması amaçlanmaktadır.

Göç ve Çocuk Suçluluğu İlişkisi

Literatürde suçun nedenleri ile ilgili farklı görüşlerin ortaya konduğu görülmektedir. Kimileri suç olgusunun ortaya çıkışını bireysel faktörlere göre açıklarken kimileri de çevresel etmenlere odaklanmaktadır (Jones, 2008, s.xv-xvii). Sosyoloji kökenli teoriler, suçluluğun nedenlerini sosyal koşullar üzerinden açıklamaya çalışmaktadır. Hem teorik açıklamalar hem de bunların ampirik bulgularına göre; sanayileşme, kentleşme ve bunlara bağlı olarak ortaya çıkan ekonomik bunalımlar, çarpık yapılaşma, göç, işsizlik ve savaşlar suçlulukta önemli etkenlerdir (Bjerk, 2007; Ergündüz, 2010, s.46-48). Benzer şekilde, gelir adaletsizliği, yoksulluk, ırkçılık ve umutsuzluğun etkileri de çocuk suçluluğunun anahtar unsurlarıdır. Ekonomik düzeyi düşük ve yoksul kesimlerde yetişen çocukların, durumları daha iyi olan akranlarına göre ciddi suçluluk içinde yer alma riskleri daha yüksektir (Bjerk, 2007).

Göçler ve çarpık kent düzeninin suç ve suçluluğu etkileyip etkilemediği önemli araştırma konularından biridir. Bu etkenlerin kültürel ve ekonomik problemler ile iç içe olması, suç olgusunun ortaya çıkmasında önemlidir. Göç, kentlerde sosyal değişimlere neden olan önemli sosyal olgulardan birisidir. Durkheim ve Merton özellikle sosyal değişimin hızlı yaşandığı toplumlarda anomik koşulların ortaya çıktığını bu süreçte değerler, gelenekler ve normlar gibi davranış kurallarının bozulduğunu öne sürmektedir. Bu şartlar altında, kurallara uyma iradesi zayıflamakta ve özellikle genç yetişkin bireyler bu gerilimi azaltmak adına suçluluk gibi bir takım olumsuz davranışlara girebilmektedir (Siegel ve Welsh, 2009, s. 126).

Burada vurgulanması gereken önemli nokta, göç gibi kaçınılmaz sosyal bir olgunun kendisi sonrasında meydana gelen hızlı toplumsal değişimler ve buna bağlı olarak bazı sosyal normların etkisini yitirmesidir. Sosyal etkenlerin yanı sıra, Tolan (1981) farklı bir yönden bakarak, göç eden kişilerin yaşadığı psikolojik gerilime vurgu yapmıştır. Ona göre bu gerilimin ana nedeni bireyin yeni ortama uyum sağlayamamasıdır. Bu süreçteki toplumsal problemlerin çocuğun anti sosyal davranışına yansımaları açısından bakıldığında; gerilimi yaşayan çocuklarda madde bağımlılığı, mal varlığına yönelik suçları işleme, alt kültür organizasyonlarına dahil

olarak çetelere karışma gibi bir takım yönelimler görülebilir ve çocuk bu yönelimler ile yaşamış olduğu gerilimi hafifletmeyi isteyebilir (Merton, 1957). İşte burada çocuğun bu gerilimi hafifletme şekillerinden biri olarak antisosyal davranışlar karşımıza çıkmaktadır.

Göçün tetiklediği sosyal problemlerden bir diğeri de sosyal uyumsuzluktur (Gönültaş ve Hilal, 2012). Burada göç bireysel olarak çocuğun entellektüel ve kişilik yapısına bir takım olumsuz etkilerde bulunabilir ve bu nedenle toplumsallaşma sürecinde yeni duruma hazırlıklı olmayan çocukta bir takım uyum problemlerini tetikleyebilir: göçle gelinen yerlerde, gelenek ve göreneklerin uymayışı nedeniyle kent değerlerini yadırgayan ve zaman zaman şehirle çatışan kendine has bir gecekondu kültür çevresi oluşur (Gönültaş, 2009; Ögel, 2007) ve söz konusu bu alt kültür, milli kültür ve değerlerle çatışarak genç kuşağın geleneksel norm ve değerlere karşı yabancılaşması sorununu ortaya çıkarabilir (Korkmaz, 1988, akt. Yıldırım, 2004, s.83). Köyden kente göçen ailelerin kente uyum sağlayamaması, güç koşullarda verilen yaşam savaşı da çocuklar üzerinde olumsuz etki yapmaktadır. Geleneksel düzende mevcut koşullarla yaşam sürdürülmekte ve bu durum genelde kabul edilmektedir. Sosyal kontrol teorisyenlerine göre, bu ortamda yaşayan gençleri olumsuz davranışlara yönelmelerini önleyen bir takım kontrol unsurları vardır. Bunlar, insan davranışını düzenleyen belirgin gelenek ve töreler, güçlü komşuluk ilişkileri, akrabalar arası dayanışma ve inanç gibi unsurlardır (Ayan, 2011, s.32-33). Bu anlamda kentlerde ilişkiler bozulmakta ve bir takım kontrol unsurları işlevini yitirmekte, sosyal kontrolün sağlanamadığı durumlarda çocuklar suça daha kolay meyledebilmektedir.

Göç sonrası yaşanabilecek problemlerden biri de sosyal adalet problemleri ile ilgilidir. Hızlı ve plansız göç, düzensiz kentleşmeyi de beraberinde getirerek; işsizliğe, gelir dağılımında eşitsizliklere neden olmaktadır (Gönültaş, 2009). Bu yeni durumun ailelerde ve bireylerde meydana getirdiği doyumsuzluklar, umutsuzluklar, çaresizlik duyguları yaşanan eşitsizliklerle suça yatkınlığı arttıran bir unsur haline gelmektedir: Kente daha iyi bir yaşam standardı yakalayabilmek için gelenler genellikle kentsel yerleşim alanlarının kenarlarında görece eğitim, gelir ve yaşam düzeyi düşük insanların bulunduğu bölgelere yerleşmektedir. Bu bölgeler hem nüfus hareketinin hızlı olduğu hem de sosyal ve fiziksel bozulmaların sıkça yaşandığı yerler olarak

dikkat çekmektedir. Bu durum ise toplumsal olayları normalden saptırmak isteyenler için aranan şartları oluşturmaktadır (Güler, 1997). Suçlu çocuklar üzerinde yapılan çalışmalarda da suç işleyen çocukların büyük bir çoğunluğunun bu tür bölgelerde yaşadığı görülmüştür (Hancı, 1999). Bu anlamda sosyal yapıyı ele alan kriminolojik araştırmalara bağlı olarak şu söylenebilir: göç sonrası bozulmuş bölgeleri etkileyen sosyal ve ekonomik unsurlar, suçlu davranış modellerinin belirlenmesinde kilit rol oynamaktadır (Siegel ve Welsh, 2009; s.116-119).

Türkiye’de Göç Hareketleri ve Bazı Metropoller

Sanayileşme ile birlikte fabrika ve endüstri elemanlarının kent yaşamına girmesi, iç nüfus hareketlerine neden olmuştur. Türkiye’nin son otuz yılında, doğudan batıya doğru göç hareketleri meydana gelmiştir (Gönültaş ve Hilal, 2012). Göçte tarım toplumundan endüstri toplumuna geçiş ve şehirlerde iş imkânlarının fazlalığı temel etkindir. Şehirlere göç, daha rahat bir hayat sürmek ya da sosyalleşme amacından daha çok ekonomik etkenlere bağlıdır. Türkiye’de metropoller açısından bakıldığında, göçün sonuçlarından biri çarpık kentleşme ve gecekondulaşmadır. Gecekonudaki çekirdek ailenin farklı bir kültürel yapıya sahip olması nedeni ile özellikle ilk kuşakta geleneksel değerlere bağlılık yüksektir.

Türkiye’de bölgeler arasında ekonomik eşitsizlik söz konusudur. Bireyler, bu eşitsizliğe dayalı olarak, ekonomik açıdan geri kalmış doğu bölgelerinden gelişmiş batı bölgeleri doğrultusunda göç etmiştir. Kısaca, Türkiye’ de iç göçün yönü “doğu-batı” şeklindedir (Çelik, 2007). İç göçler bakımından bölge düzeyindeki gelişmelerin benzeri, il bazında da gerçekleşmektedir. Güneydoğu’da, bölge içinde kalan göç hareketleri için Gaziantep ve Diyarbakır çekim merkezleri olmuştur (Çelik, 2007). Ancak Güneydoğu Anadolu Bölgesinde, her ne kadar göç alan merkezler bulunsa da, genel bazda özellikle Marmara ve Akdeniz yönlü göç vermiştir (GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, 1994).

Çalışmamızın ekseninde Adana, Antalya, Diyarbakır ve İstanbul illerinin son nüfus değişimlerine bakılmıştır. Son nüfus sayımına göre Adana, Antalya, Diyarbakır ve İstanbul Türkiye’nin en büyük metropolleri arasında yer almaktadır (TÜİK, 2015). Bu iller bölgelerinin de en büyük illeri arasında yer almaktadır. Aynı zamanda sanayileşme, endüstrileşme ve turizm açısından Türkiye’nin gelişmiş illeridir ve bu nedenle çekim merkezleri olmuşlardır. Yine TÜİK verilerine göre Antalya ve İstanbul

halen göç alan illerken, Adana ve Diyarbakır göç veren iller konumundadır. Yine 1975-2000 yılları arasındaki istatistiklere göre bu iller genellikle göç alan iller olmuşlardır. 1995-2000 yılları arasında en fazla göç alan il İstanbul iken, Antalya net göç hızı açısından ilk üç il içerisinde yer almıştır. En fazla göç etme nedeni ekonomik gerekçeler ve aile ferdinin bir yerden başka bir yere göç etmesi nedeniyledir (Bahar ve Bingöl, 2010).

Diyarbakır, Adana ve Antalya özelinde baktığımızda; Diyarbakır, son nüfus sayımı verilerine göre yaklaşık 1.600.000 ile güneydoğu ve doğu bölgesinin büyük kentlerinden biridir. Diyarbakır; Gaziantep ve Şanlıurfa ile birlikte ekonomik, sosyal ve tarımsal üretim bakımından bölge merkezi durumundadır (Algan, 1995). GAP araştırmasına göre Gaziantep ve Diyarbakır'ın nüfusunun çoğunlukla göçmenlerden oluştuğu belirtilmektedir (GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, 1994). Diyarbakır nüfusunun yaklaşık olarak %36'sı 14 yaş altı iken, toplamda yarıya yakını 18 yaşın altındadır³. Geçtiğimiz otuz yıl içerisinde, doğusundan göç almıştır (Özen vd., 2005). Adana'nın nüfusu ise 2 milyonun üzerindedir ve Adana'da güney kesimin büyük illerinden biridir. İstanbul ülkemizin en büyük kentidir ve nüfusu civar ülkelerden bile daha fazladır⁴. Antalya ise göç alan bir metropoldür ve nüfusunun neredeyse %50'ye yakını Antalya dışından gelen insanlardan oluşmaktadır (Öter, 2005). Antalya turizm istihdamı açısından için önemli bir çekim alanıdır. Özellikle 80 ve 90 yılları içerisinde her üç il de buldukları bölgelerin ekonomik gelişmişlikleri nedeni ile göç çekim alanları olmuşlardır. Başka bir açıdan ise Diyarbakır, güneydoğunun; Adana, Doğu ve Güneydoğunun; Antalya, güney, doğu ve İç Anadolu'nun, İstanbul ise tüm bölgelerden insanların göç ettiği büyük metropollerdir. Ancak son istatistik verilerine göre (2014-2015) İstanbul ve Antalya haricinde Diyarbakır ve Adana illeri göç veren iller konumundadır.

Metodoloji

Örneklem

³ Diyarbakır Valiliği'nin resmi basın duyurusu: http://www.diyarbakir.gov.tr/default_b0.aspx?id=5578, Erişim Tarihi: 16.03.2013.

⁴ <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>.

Çalışma çocuk suçluluğu ve göç değişkenleri çerçevesinde genel bir resim ortaya koyması açısından betimleyici bir çalışmadır. Çalışma için çocuk suçluluğu ve göç ilişkisini ele alan akademik çalışmalar örneklem olarak alınmıştır. Örneklemde elde edilen, göç ve çocuk suçluluğu ile ilgili veriler metropoller bağlamında değerlendirilmiştir. Bu çalışmaların; araştırmanın yapıldığı yer, örneklem, suç çeşitleri ve göç-suç ilişkisi ile ilgili değişkenleri çerçevesinde bir betimleme yapılacaktır. Bu amaçla;

- Özen ve ark. (2005) tarafından Diyarbakır'da 165 adet suça sürüklenen çocukla yapılan çalışma,
- Elibol (1998) tarafından İstanbul'da 11-15 yaş arası suça sürüklenen 50 çocukla yapılan çalışma,
- Gönültaş (2009) tarafından Adana'da mala ve şahsa karşı suç işleyen çocukların sosyodemografik özelliklerinin tespitine yönelik 470 suça sürüklenen çocukla yaptığı çalışma,
- Öter (2005)'in ise Antalya özelinde 100 suç sürüklenen çocukla yaptığı çalışmalar ele alınmıştır.

Bulgular

Elibol (1998), Adalet Bakanlığı'ndan aldığı izinle, İstanbul Çocuk Mahkemesinde işlem gören ve mal varlığına yönelik suç işleyen, 11-15 yaş arası çocuklardan 50 tanesine, görüşme yöntemi ile hazırlanmış olduğu anket formlarını uygulamıştır. Çalışmasında öne sürdüğü çocuk suç profili şu şekildedir: Olguların %88'i erkek çocuğudur, %30'u 14 yaşındadır, %84'ünün öğrenimine devam etmediği, %60'ının sokakta veya bir işte çalıştığı, büyük bir kesiminin geliri düşük, %32'sinin anne ve babası ayrı, %52'si suç tekrarında bulunmaktadır ve %86'sı İstanbul'a göç eden ailelerin çocuklarıdır. Göçten sonra kurulan mahallelerde yaşayanların oranı ise %46'dır.

Gönültaş (2009), Adana Valiliği'nden aldığı izinle, Adana Çocuk Şube Müdürlüğü'ne gelen mal varlığına ve şahsa karşı suç işleyen 470 çocuğa, görüşme yöntemi ile hazırlanmış olduğu anket formlarını uygulamıştır. Çalışmasında öne sürdüğü suç profili şu şekildedir: Olguların %77,7'si 16-17 yaşlarında, %96,4'ü erkek çocuğu, %70,7'si herhangi bir maddeyi kullanmakta, %8,7'si hiç okula gitmemiştir.

Okula gidenlerden ise %58,5'i okulunu terk etmiştir. %64,9'u düşük gelire sahiptir, %53,8'i göç eden ailelerin çocuklarıdır ve bu çocukların %69,7'si ise mal varlığına yönelik suçlardan birine karıştığını bulgulamıştır.

Özen ve ark. (2005)'nin Diyarbakır'da farik mümeyyizlik incelemesine gelen çocuklardan 165 tanesi ile yapmış olduğu çalışmasında, olguların %98'i erkek çocuğudur. Çocukların %52'si malvarlığına karşı suçlardan, %20'si ise şahsa karşı suçlardan gelmiş; %36'sı sigara kullanmakta, %21'i okuldan kaçma davranışında bulunmaktadır ve %28'i göç eden ailelerin çocuğudur. Suça sürüklenen çocukların %5,4'ünde hafif-psikiyatrik rahatsızlık vardır ve %51'inin eğitimine devam etmediği bulgulanmıştır. Diyarbakır'da yapılan bu çalışmaya göre, büyük şehre adapte olamayan göçmen ailelerin çocuklarının, düşük aile kontrolü ve komşuluk ilişkileri nedeni ile suçlu davranışa girme ihtimalleri daha yüksek görülmüş ve göçle gelen çocukların eğitimini yarıda kesme, sigara alışkanlığı, suç tekrarı ve hırsızlık gibi olumsuzlukları tecrübe ettikleri öne sürülmüştür.

Öter (2005)'in çalışmasına göre ise, çocukların %88'i erkek çocuğudur, çocuklar en çok 15-17 yaş arasında toplanmaktadır, çocukların %13'ü okula gitmemiştir ve yarıdan fazlası da okulunu terk etmiştir, çoğunluğu 5 ve üzeri kardeşe sahiptir, %70 civarındaki çocuğun doğum yeri Antalya dışında bir yerdir, yarıya yakını Antalya'da çok kısa süredir yaşamaktadır, %17'si parçalanmış aile çocuğudur, %44'ü bir işte çalışırken, %13'ü sokakta gelir getiren bir işte çalışmaktadır. Çocukların %40'ına yakınının ailesi okur-yazar değildir ve %40'ı Antalya'ya göçle geldiğini söylemiştir.

Tartışma

Çalışmanın amacı Türkiye'deki önemli metropollerde göç ve çocuk suçluluğunu ele alan çalışmaların verilerini ele alarak çocuk suçluluğunun önlenmesine yönelik bir takım önerilerde bulunmaktır. Elibol (1998)'un suçlu çocuklar üzerinde yapmış olduğu çalışmasında çocukların %86'sının İstanbul'a belli süreçlerde göçle geldikleri belirtilmiştir. Özen ve ark. (2005)'nin yapmış olduğu çalışmada ise çocukların %28'inin Diyarbakır'a göçle geldiği bildirilmektedir. Gönültaş (2009)'in çalışmasında, çocukların göçle gelip gelmediklerine bakıldığında, çocukların %55,8'inin Adana'ya göçle geldiğini söylediği görülmektedir. Öter (2005)'in çalışmasında da çocukların %40 civarı Antalya'ya göçle geldiğini söylemiştir. Suça

karışan çocukların göçle gelme frekanslarına bakıldığında ulaşılabilecek ilk çıkarsama, bu verilerin Türkiye'deki göç yönü ile paralel olmasıdır (TÜİK, 2015). Yani örneklemdaki metropollerdeki suça karışan çocukların göçle gelme oranlarındaki değişim, aynı zamanda Türkiye'deki göç yönü açısından da fikirler vermektedir. Bu metropollerdeki demografik verilere göre göç oranları arttıkça, suça karışan çocuklardaki artış da benzer şekilde paralellik göstermektedir. Bu çıkarsamaya bağlı olarak çocuk suçluluğunun göç olgusundan etkilendiği yönünde bir fikre ulaşılmaktadır.

Her dört çalışmada da suça sürüklenen çocukların çoğunlukla göçten sonra kurulan, daha çok çarpık şehirleşme düzeyinde olan ve suç oranlarının yüksek olduğu yerleşim yerlerinde yaşadıkları bulgulanmıştır. Bu oranların yanı sıra bu çocukların ailelerinin de işlevsel olmadıkları (parçalanmış aile, eğitim düzeyi düşüklüğü, ekonomik sorunlar vs.) görülmüştür. Ayrıca bu çocukların çoğunlukla ya eğitim olanaklarından faydalanamadıkları ya da zorunlu eğitimlerini yarıda bıraktıkları görülmüştür. Eğitimine devam etmeyen çocukların yine önemli bir oranı erken yaşta iş yaşamına katılmaktadır ve çalışanların bir kısmı vasıfsız işlerde çalışırken, çalışmayanlar da çoğunlukla "boşta gezen" diye tabir edilen bir konumda olmaktadır. Bu bulgular bize bu çocuklar açısından okul gibi önemli bir sosyalleşme kurumunun işlevsel olmadığını göstermektedir. Bu olumsuzlukların çocukta bir araya gelmesi, çocuğun anti sosyal eğilimleri ve suçlu davranışları için bir açıklama olabilir. Bu anlamda, sosyal yapı teorileri açısından değerlendirildiğinde göç gibi hızlı sosyal değişimler sonrası meydana gelen uyum sorunları, çarpık kentleşme, değerler çatışması, maddi olanaksızlıklar gibi faktörler en başta kırılgan bir konumda olan çocukları etkilemekte ve çocukları bir nevi anti sosyal davranışlara açık hale getirmektedir. Böylece, göç eden kesimde bir takım sosyal adalet problemleri ile karşı karşıya kalan en önemli grup çocuklar olmaktadır.

Göçün çocuğun suçlu davranışını etkilemesi açısından bakıldığında, çalışmalar içerisinden Gönültaş (2009)'ın çalışmasında göçle mal varlığına karşı suçlar arasında ilişki araştırılmış ancak istatistiki bir farklılık görülmemiştir. Ancak çocukların göçle gelme durumları ile işlemiş oldukları suç türleri karşılaştırıldığında istatistiki bir farklılık görülmesi de göçle geldiğini bildiren çocuklarda malvarlığına yönelik suçlara karışma durumu daha fazladır. Literatürde, örneklemdaki

çalışmalardan farklı olarak, Erkan ve Erdoğan (2006)'nın çocuk suçluluğu ve göç üzerine yapmış olduğu çalışmada, çocuk suçluluğu ile göç arasında anlamlı bir ilişki görülmüştür. Bu anlamda örnekleme yer alan çalışmalardaki kısıtlı veriler açısından bakıldığında göçle geldiğini söyleyen çocuklarda özellikle malvarlığına yönelik suçlar açısından bir belirginlik söz konusudur. Ancak bu ilişkiyi kurmak açısından eldeki veriler yeterli değildir ve daha ayrıntılı çalışmalar yapılması gerekliliği ortadır.

Sonuç ve Öneriler

Türkiye'deki dört önemli metropolde gerçekleştirilen çalışmalar ışığında, göç ve çocuk suçluluğu ilişkisi konusunda her ne kadar ayrıntılı istatistiki bağlantılar kurulamasa da, suça karışan çocuklar içerisindeki göçle gelme durumu ile o metropolün göç durumunun birbiri ile paralel bir çizgide olduğu, suça karışan çocukların genel olarak göç sonrası kurulmuş çarpık kentleşmenin yoğun olduğu yerlerde yaşadıkları ve eğitime devam problemlerini tecrübe ettikleri yönünde bir betimleme yapılabilir. Çalışmadaki veri ve bulgularda görüldüğü gibi göçten sonra meydana gelen sosyal ve psikolojik değişimlerin çocuk suçluluğunda etkili olabileceği yönünde çıkarsama yapılabilmektedir. Ancak, bu verilere göre, göçün doğrudan suçluluğun nedeni yahut göç edenlerin suça daha çok eğilimli oldukları veya suç işleyenlerin göçle geldikleri türünde bir yorum yapılmamalıdır. Bu çalışmalar durumu resmetmesi açısından önemli örneklerdir ancak çocuğun suçlu davranışı, madde kullanımı, suç tekrarı gibi önemli parametreleri ile çocuğun göç sonrası yaşadığı sosyal ve psikolojik değişimleri arasındaki ilişkiyi ortaya koyabilecek şekilde örneklemleri ve analizleri yeterli değildir. Bu amaçla, uzun süreli-derinlemesine (nitel) çalışmalar, daha geniş örneklemler ve analizler ile göç-sosyoekonomik-sosyokültürel, psikososyal etkenlerin birbiri ile etkileşimini, göçün ve göç sonrası meydana gelen sosyal ortamın kişinin suça karşı eğilimini ne oranda arttırdığı yönünde ayrı çalışmalara ihtiyaç olduğu anlaşılmıştır.

Özellikle son yıllarda ülkemiz ciddi oranda dış göç almaktadır. Bu anlamda bu değişimden en çok etkilenmesi muhtemel grup ise çocuklardır. Belirtilen iller metropoller olarak dış göçün de cazibe merkezleridir. Bu nedenle metropollerdeki risk alanlarından biri de çocukların suça itilme oranlarındaki artıştır. Çocuk suçluluğu, her yönü ile incelenmesi gereken, çok yönlü toplumsal bir sorundur. Toplumun geleceği ve sağlıklı nesiller adına, çocuk suçluluğunu çözmeye yönelik kapsamlı ve sistemli

bir politikaya ihtiyaç vardır. Devletin göçle ilgili politikalarında öncelik, çocukların gelişimi ve göç edilen yerlere adaptasyonu üzerine olmalıdır ve bu sorunun sosyal, psikolojik ve kültürel arka boyutları ile ele alınmasını kaçınılmaz kılmaktadır.

Göç edilen mekanların, çarpık şehirleşmenin olduğu, alt sosyo-ekonomik düzeydeki ve suç riski barındıran mahalleler olması çocuğun çevreye adaptasyon için 'kendini kanıtması'na neden olmakta ve akran grubuna dahil olmak için suça sürüklenebilmektedir. Aynı zamanda bu mahallelerde görülen alkol ve madde bağımlılığı davranışları sapan davranışların varlığını arttırarak çocukları suça çekmektedir. Gençlik ve Spor Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı işbirliği ile çocukların boş zamanlarını geçirebileceği alanların çocuklara tahsis edilmesi, spor ve sosyal aktiviteler çocuğun suçtan uzaklaşması için destekleyici bir basamak olacaktır. Ankara'da örneği bulunan sivil toplum kuruluşlarının desteği ile kurulmuş, çocukların örgün eğitim saatleri dışında, sanat, zanaat ve spor dallarını öğrenebileceği Çocuk Kulüpleri ve Gençlik Merkezleri buldukları bölgelerde çocuk suç oranlarının düşmesinde etkili olmuştur.

Suç oranlarındaki verilerde öne çıkan önemli bir bulgu, çocukların eğitim durumudur. Sosyo-ekonomik durumu düşük olan çocuklar, göçün de verdiği ekonomik sarsılma ile ailelerine ekonomik destek sağlamak adına sokakta çalıştırılabilmektedirler. Çocukların ailelerinin bu tutumu çocukların eğitime devam etmesi noktasında sorun oluşturmaktadır. Sadece sokakta çalışan çocuklar değil aynı zamanda suça sürüklenen çocuklar da eğitimlerine ara vermektedirler. Milli Eğitim Bakanlığı'nın riskli bölgelerde bulunan okullarda koruyucu önleyici hizmetlerin yanı sıra, çocukların eğitimini destekleyici faaliyetler yürütmesi çocukların iyilik halleri açısından yararlı olacaktır. Aynı zamanda bu mahallelere ulaşımı kolay Sosyal Hizmet Merkezleri'nin açılması, ailelerin de çocuklarını olumlu yönlendirebilmesi ve danışmanlık hizmeti alabilmesi noktasında yararlı olacaktır. Çocuk suçluluğunu önleme çalışmaları kapsamında, Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Daire Başkanlığı'nca tüm illerde uygulanan Umut Yıldızı Projesi önemli bir örnektir. "*Umut Yıldızı Projesi ile suça sürüklenen çocukların örgün eğitime devam etmeyenlerinin sivil toplum kuruluşları ve İş-Kur Bölge Müdürlükleri ile belirlenmiş olan iş kollarından birine devamları sağlanarak kendi geleceklerini kazanmaları ve bu şekilde suçtan uzak kalabilecekleri hedeflenmektedir. Bu amaçla 2010 yılında Adana'da 120 suça*

sürüklenen ve göçle gelmiş çocukla projenin ilk etabına başlanmış ve 105 çocuk, eğitimlerini tamamlamıştır. Çocuklar ikili görüşmeler ve sivil toplum kuruluşları aracılığı ile kendi alanlarına göre işlere yerleştirilmiştir. Hali hazırda 65 çocuk yerleştirildikleri işlerde çalışmaktadır. Proje sonucunda işe yerleştirilme açısından %55 başarı sağlanmıştır. Ayrıca, proje sonrası kurstan mezun olan çocuklardan, 15 tanesinin, kurstan sonraki dönemde yeniden suça karışmış olduğu anlaşılmıştır. Bu şekilde, projenin başarısı %85'tir. Ancak asıl başarının, bu çocukların ileriki birkaç yıllık süreçte suç kayıtlarına bakılarak, suça karışıp karışmadıkları ölçüsünde olacağı aşikârdır" (Gönültaş ve Sağlam, 2011).

Ülkemizde uygulaması olan Umut Yıldızı Projesine benzer olarak, Amerika'da California'da uygulanan "Eleman Endüstrisi (Homeboy Industries)", sosyal faktörlere bağlı olarak adaptasyon sorunu yaşayan gençlerin suçlu alt gruplara karışmalarını engellemek ve bir iş sahibi olmalarını sağlayarak, bireyin kazanması gereken sorumluluk ve faydalı olma bilincini aşılmasını hedeflemektedir. Proje yüksek risk altında olan çocuklara danışmanlık, yasal hizmetler ve istihdamlarına yönelik uygulamaları sağlamaktadır. Bu programda, küçük ve orta ölçekli işletmeler, programa alınan bireylere iş imkânı sağlamaktadır. Programda bireye, üreticiliğin, faydalı ve yapıcı olmanın verdiği haz aşılamanın istenir. Burada amaç, genç bireyin hayatına doğru ve olumlu bir perspektif kazandırmaktır (Siegel ve Welsh, 2009).

Aile odaklı yürütülen politikalar kapsamında, çocukların istismara açık hale gelmemesi için çocukların güçlendirilmesi gerekmektedir. Devlet koruması altında ÇODEM'lerde (Çocuk Destek Merkezleri) bulunan çocukların psikososyal boyutta daha çok hırpalanması, çocukların aile yanında kalması ile desteklenmekte fakat kalıcı çözümler sunulmamak ve her geçen gün suça sürüklenen çocukların sayısı göçün de verdiği ivme ile artmaktadır. Sosyal hizmetin ana unsuru olan psikososyal destek hizmeti vakaların yalnızca psikolojik boyutu ile değil, aynı zamanda birey ya da ailenin sosyal çevresi ve koşulları değiştirme çabalarını içermesiyle de ilgilidir (Thomson, 2013:100). Bu yüzden risk grubundaki her ailenin, çocuğun, kadının Sosyal Hizmet Merkezleri'ne başvuru yaparak çocukların psikososyal iyilik hallerini arttırmalıdır. Aynı zamanda merkezlere erişemeyen suça sürüklenen çocuklar için ise, sokak sosyal hizmeti ayrı bir yerde durmaktadır. Suç potansiyeli taşıyan ya da suça itilmiş çocukların sokaklarda ihmal ve istismara uğramaması için takibi ve

denetlenmesi mobil ekipler tarafından sağlanmalıdır. Sokaktaki çocuklar için geliştirilen 2005/5 sayılı hizmet modeli İçişleri, Milli Eğitim, Adalet, Sağlık ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı iş birliğinde ilerlediğinden, model suça sürüklenmiş çocukları kapsayıcı şekilde düzenlenerek revize edilmeli, ve suç oranının yüksek olduğu bölgelerde açılmalıdır. Ayrıca suça sürüklenen çocukların adalet mekanizması süreci için denetimli serbestlik gibi (Karataş, 2017) alternatif modeller yaygınlaştırılmalı ve buradaki sosyal hizmet yaklaşımları etkinleştirilmelidir.

Bu önerilerin yanı sıra; çocuklar sosyal sermaye olarak görülmemeli; özgür ve eşit koşullar sosyal devlet bünyesinde sosyal hizmetin hak temelli uygulaması sunularak hizmet almalıdırlar. Sistem yaklaşımı ve genelci sosyal hizmet yaklaşımı merkeze alınarak ailenin ve çocukların gereksinimleri, ihtiyaçları, yetenekleri, olanakları, yaşam kaliteleri göz önünde bulundurularak riskleri azaltıcı ve adaptasyonu kolaylaştırıcı roller ile ailelere yönelik sosyal hizmet uygulaması götürülmelidir. Sosyal destek sisteminden yoksun olan çocukların güçlendirme yaklaşımı ile yeteneklerinin geliştirilerek topluma kazandırılması ve suçtan uzaklaşması sağlanmalıdır. Çocuğa ulaşan tüm mesleklerin ve uygulamaların multidisipliner işbirliği ile çalışması sağlanarak çocuk merkeze konulmalıdır. Ekonomik gelir desteğine ihtiyacı olan çocukların mesleki eğitim ve istihdama dolaylı teşvikleri ile kontrollü iş gücü sağlanmalı ve gelir paketleri olarak çocukları 'muhtaç' olmaktan öte 'özgür' olarak gelişim sağlanması desteklenmelidir.

Göçün ortaya çıkardığı sorunlardan olan çocukların yoksullaşması, suça yönelmesi ve istismara daha açık hale gelmesi sosyal hizmetin gerekliliğini ön plana koymaktadır. Bu kapsamda, mikro, mezo ve makro düzeyde gerçekleştirilecek sosyal hizmet uygulamaları koruyucu ve önleyici hizmetlerin yanı sıra rehabilite edici ve izleyici çalışmalar yaparak çocuğun ve toplumun refahını arttıracaktır. Tüm önerilerin sadece yasal prosedürde değil aynı zamanda uygulamada hayata geçmesi sosyal hizmetin çocuk refahına etki edecek önemli çıktılarındandır.

KAYNAKÇA

- Algan, N. (1998). Adana İlinde Kentleşme: Kentleşmeyi Etkileyen Faktörler Ve Yarattığı Sorunlar. *Çukurova Üniversitesi, İİBF Dergisi*, 2(1): 105-119.
- Ayan, S. (2011). *Suçlu Kim? Türkiye’de Çocuk Suçluluğu*. Ütopya Yayınevi: Ankara
- Bahar, O., ve Bingöl, F. K. (2010). Türkiye’de İç Göç Hareketlerinin İstihdam Ve İşgücü Piyasalarına Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(2): 43-61.
- Çelik, F. (2007). Interior Immigration:1980-2000. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(1), 87-109
- Elibol S. (1998). *Malvarlığına Yönelik Suç İşlemiş 11-15 Yaş Arası Çocukların Sosyodemografik Özellikleri (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü: İstanbul.
- Ergündüz, Ş. (2010). *Çocuk Suçluluğunda Çocuk İstismarı Olgularının Değerlendirilmesi (Yayınlanmamış Doktora Tezi)*. İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü: İstanbul.
- Erkan, R. ve Erdoğan, Y. (2006). Göç ve Çocuk Suçluluğu, *Aile ve Toplum. Eğitim ve Kültür Dergisi*, 3(9): 79-91.
- GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı (1994). *Population Movements in South Anatolian Project(GAP) Zone*, Ankara.
- Gönültaş, M.B. (2009). Adana İlinde Mala Ve Şahsa Karşı Suç İşleyen Çocukların Sosyodemografik Özelliklerinin Ortaya Konulması (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*): Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü: Adana.
- Gönültaş, M.B. ve Sağlam, A. (2012). *Çocuk Suçlarını Önleme Adına Örnek Bir Proje: Yaşam Koçlarıyla Umut Yıldızı Projesi*. Suç Önleme Sempozyumu Postkonferans Kitabı: Bursa
- Gönültaş, M.B. ve Hilal, A. (2012). Çocuk Suçluluğunda Göç Faktörü: Adana Örneği, *Adli Tıp Dergisi*, 26(3), 156-165
- Gönültaş, M.B. (2016). Çocuk Suçluluğunun Gelişim Aşamaları. (Ed. D. Yücel ve MB Gönültaş), *Adli Sosyal Hizmet:Yaklaşım ve Müdahale*. Nobel Yayınevi: İstanbul.
- Hancı, H. (1999). Çocuk Suçluluğuna Yol Açan Sosyal Bir Yara, İç Göçler ve Çarpık

Kentleşme. (Erişim adresi: <http://www.med.ege.edu.tr>, Erişim Tarihi:01.11.2017)

- Karataş, Z. (2017). Çocuklara yönelik denetimli serbestlik uygulamalarında sosyal hizmet müdahalesinin önemi, *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1-20.
- Merton, R (2009). Social structure and anomie. (Ed. Siegel, L ve Welsh, B), *Social Structure, Process, Culture And Delinquency*. (pp.126-128, 10th ed). *Juvenile Delinquency: Theory, Practice and Law*, Wadsworth Cengage Learning: USA.
- Ögel, K. (2007). *Drug Abuse And Addiction, Child And Adolescent Disruptive Behaviours*. Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği Yayınları: İstanbul.
- Öter, A. (2005). *Çocuk Suçluluğunun Toplumsal Nedenleri Antalya Örneği (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Isparta
- Özen, S., Ece, A., Oto, R., Tirasci, Y., & Goren, S. (2005). Juvenile Delinquency In A Developing Country: A Province Example In Turkey. *International Journal of Law and Psychiatry*, 28(4), 430-441.
- Siegel, L. ve Welsh, B. (2009). Social structure, process, culture and delinquency. *Juvenile Delinquency: Theory, Practice and Law*. Wadsworth Cengage Learning: USA.
- Thompson, N. (2013). *Kuram ve Uygulamada Sosyal Hizmeti Anlamak* (Ed. Ö. Cankurtaran Öntaş ve B. Hatipoğlu Eren). Ankara: Dipnot.
- Tolan, B. (1981). *Çağdaş Toplumun Bunalımı, Anomi ve Yabancılaşma*. Ankara: Ankara İktisadi ve Ticaret Akademisi.
- TÜİK (2015). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları 2014. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18616>, Erişim Tarihi: 01.03.2016.
- Yıldırım, A. (2004). Kentleşme Ve Kentleşme Sürecinde Göçün Suç Olgusu Üzerindeki Etkileri (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.